

СВІДОК І УЧАСНИК ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

Зараз читаю спогади Ірини Жиленко “Homo feriens”. У листі до Володимира Дрозда, датованому 20 квітня 1964 р., вона пише: “Отож, перебуваючи “у злеті”, поетеса зараз наварить супу, поїсть, піде на консультацію до Дончика – він обіцяв потрібну для диплома літературу”. За дивним збігом у цьому реченні, мов у краплі роси, збіглося й те, що 15 квітня Віталій Григорович відзначив своє тридцятидволіття, і те, що 28 квітня – це день народження Ірини Володимирівни. Ці двоє – люди квітня, люди, здатні пам’ятати добро. Мені дорогий цей рядок із листа Ірини Жиленко, бо він видається рятівною соломинкою в нашому середовищі, яке чомусь утратило пильність, заковтнуло наживку розбрату й тепер борсається, щоб зірватися з цього гачка. Хтось зловорожий і підлий намагається протиставляти Шевченкові Пантелеймона Куліша, хтось розкручує т. зв. “інтелектуальний” роман, натякаючи в такий спосіб на існування “недолугого”, “неінтелектуального” роману, хтось відкидає творчість Володимира Дрозда й підносить творчість Валерія Шевчука (на жаль, В. Дрозду протиставляє себе й сам Вал. Шевчук – у розмислах, опублікованих у “Кур’єрі Кривбасу”, наповнивши їх пасажами зокрема про Ірину Жиленко, за які В. Дрозд, коли б він жив у ХІХ ст. і коли б дожив до цієї публікації, неодмінно викликав би Валерія Олександровича на дуель), хтось не може дочекатися зникнення з історії української літератури Олесь Гончара, хтось вишукує в доробку Віталія Григоровича “радянізми”, зловтішаючись тим, що він не прийшов до Незалежності “чистим і пухнастим”. Вони не хочуть (та й не можуть!) збагнути, що В. Дончик із його “радянізмами” став не під прапор П. Симоненка, а взявся разом із однопумцями писати програму Руху, за що ті, чиї ідеї й досі озвучує П. Симоненко, виключили його з лав КПРС, вони не хочуть бачити у В. Дончикові одного з найбільших знавців української літератури ХХ ст., який упродовж 1964 – 2012 рр. консультував і постачав потрібною літературою не одну І. Жиленко, а цілу кагорту студентів і докторантів. Він несе в собі цілу епоху, пам’ятаючи й рецензію, датовану 1979 роком, і епопеї, і романи, і повісті, й оповідання, і вірші, читачі впродовж не одного десятиліття, бо він – В. Дончик, він свідок, він учасник усього, що відбулося за роки його свідомого життя. Хоч би які вітри буяли над нашою землею, він завжди залишався і залишається у к р а ї н ц е м.

*Микола Сулима
м. Київ*

СВЯТО САМОУТВЕРДЖЕННЯ

Знайомство з Віталієм Дончиком відбулося тоді, коли він щойно очолив колектив редакції журналу “Радянське літературознавство” (1989). Завершивши навчання на факультеті журналістики КДУ імені Тараса Шевченка, я продовжував спілкуватися із професором Анатолієм Погрібним, який у нас читав курс сучасної української літератури, себто ХХ століття. Мав кілька літературознавчих розвідок, опублікованих у журналах “Вітчизна” (за підтримки Наталі Черченко), “Радянська жінка”, “Журналіст України”, газетах “Друг читача”, “Культура і життя”, “Молодь України”, написав десятки статей до “Української літературної енциклопедії” (за порадою професора Є. Кирилюка) тощо. І саме тоді зацікавився репресованими письменниками й водночас літературою української діаспори –

суцільні незаймані облоги. У своєму “арсеналі” мав кілька статей, зокрема про М.Чирського, Сашу Красного, В.Михайличенка, Панька Педу, Гордія Коцюбу. І коли з ними ознайомився Анатолій Григорович, то сказав: “Поспішаю на зустріч. Давайте (звертаючись до мене на “Ви”), Віталію, дорогою поговоримо. Оце ж проведете мене до Інституту літератури, і там я Вас познайомлю з редактором солідного академічного журналу”. На третьому поверсі Інституту літератури якраз зустріли Віталія Григоровича, який саме вийшов із приймальні директора. “Оце Віталій Мацько з Хмельниччини, – відрекомендував професор Погрібний. – Працює над дисертаційною роботою. Має цікаві матеріали для друку”. Мій тезка Віталій Григорович, ручкаючись, додав: “Ми раді авторам. Віднесіть, будь ласка, статті відповідальному секретареві. Залиште в нього”. На цьому наше перше знайомство закінчилося. Відповідальним секретарем тоді був Анатолій Ткаченко. Наші творчі стосунки дедалі міцнішали. Я тоді працював на периферії – заступником редактора Ізяславської районної газети “Колгоспне життя”, згодом – редагував газету “Кам’янець-Подільський вісник” і не покидав досліджувати складний літературний процес ХХ ст. Зустрічався із К.Гордієнком, В.Минком, Є.Кирилюком, Іриною Стешенко, Марією Сосюрою (Кайчевою), Тамарою Мороз-Стрілець, Ю.Мокрієвим, листувався із ними. Буваючи в Києві, щоразу заходив у редакцію до Віталія Григоровича поділитися враженнями про нові літературознавчі знахідки. А він, не зважаючи на заклопотаність, знаходив час розпитати, як ідуть демократичні процеси на Хмельниччині, чи читають журнал подольани. На початку 90-х років, крім наукової діяльності, В.Дончик захоплювався громадськими справами: брав участь у заснуванні Руху, згодом очолював Демпартію м. Києва. Мені імпонувало те, що Віталій Григорович простий у спілкуванні. Я завважив, що він не відштовхує від себе співрозмовника, а навпаки – наближає. Його характерна риса – висока інтелігентність, людяність, повага до співрозмовника, яку в наш час рідко в кого знайдеш.

Так завдяки редакторові став автором і передплатником журналу “Слово і Час”. Із приходом у редакцію В. Дончика читачі одразу ж помітили кардинальні зміни не лише в назві, форматі періодичного видання, а й передусім у змісті. Редактор стежив за географією подачі матеріалів, підтримував контакти з авторами. Такий принцип спрацьовував на передплату, зріс тираж видання. А головне – розширилось тематичне коло, з’явилася нова рубрикація. Сторінки журналу заповнювали статті й розвідки з питань теорії та історії української літератури, компаративістики, літературного джерелознавства, зарубіжної літератури, текстології, літературної критики, суміжних дисциплін – культурології, фольклористики й етнології, стилістики, перекладознавства. Цікаві матеріали подавалися під рубриками “Рецензії”, “Наші презентації”, “Літературна карта”, “Осередки філології”, “Хронограф”, “Літопис подій”, “Бібліографія”, молодим дослідникам було присвячено рубрику “Дебют”, статті про літературну та громадську діяльність письменників українського зарубіжжя друкувалися під заголовком “Діаспора”, архівні матеріали і спогади – “Написане лишається”, “З пам’яті літ”. Вирізнялися матеріали під рубриками “Погляд”, “Дискусії”, “Ad fontes!”, що подавали особистий погляд авторів на ту чи ту наукову проблему. Наближені до інформативного простору й заголовки “Штрихи”, “Наші презентації”, “Літопис подій”, під якими було розташовано матеріали про різні наукові заходи (семінари, конференції, симпозиуми), найважливіші літературні новини.

Зупиняюся докладно на журналістській діяльності вченого, аби зацентувати на тому, що десятирічне редагування журналу “СіЧ” для Віталія Григоровича стало важливим етапом “зміни віх”, а саме: перетворення колишнього вузькопрофільного видання на провідний часопис академічного, літературознавчого рівня, як

й, утім, українознавчого, загальнокультурологічного, науково-популярного, духовного спрямування, де насамперед упала в око чітка державницька позиція. Пригадаймо, що це був нелегкий період гострої економічної кризи. Скажімо, у 1993–1994 рр. часопис приходив із кількомісячною затримкою, зчаста у спареному вигляді. Але редактор “СіЧ” і не спасував перед труднощами, вів “корабель” упевнено й утримав журнал “на плаву”, бо бачив перед собою перспективу. Він використовував усі можливості, звертався за підтримкою до читачів. Так, у листі до мене від 1 листопада 1993 року писав: “Шановний Віталію Петровичу! Вдячний Вам, що Ви допомагаєте в організації передплати на наш журнал. Сподіваємось, що Ви нагадаєте своїм колегам, друзям, аби вони передплатили “СіЧ” на 1994 р., будь ласка, зробіть це.

І маємо до вас ще таке окреме прохання-доручення: завітайте до міського, обласного “Союздруку” і попросіть збільшити в 1994 р. замовлення на “СіЧ” у роздрібний продаж.

Головний редактор Віталій Дончик”.

Вистачало сил у Віталія Григоровича на всі добрі патріотичні справи. Народження української держави для науковця Дончика стало святом самоутвердження як ученого-літературознавця, політика, громадського діяча. Ще до проголошення Україною незалежності бачимо його серед організаторів Товариства української мови (1988), Установчого з’їзду НРУ, Демпартії України. Для справжнього інтелектуала ніколи не буває кризи. То лише в економіці час від часу вживається цей термін. А Дончик-літературознавець – письменник-шістдесятник, найавторитетніший у сучасній вітчизняній науці дослідник прози ХХ століття – саме у скрутні економічні часи редагує, як на мене, повну “Історію української літератури ХХ століття”, що виходила в 1993 – 1995 рр. (за цю вагому працю 1996 р. здобув заслужену нагороду – Шевченківську премію). І редагування “СіЧ” і, праця над двотомником, і головування в експертній раді ВАКУ України з літературознавства (1995–2000), і громадська робота для Віталія Григоровича виявилися найвагомішими, найінтенсивнішими роками плідної праці. Йому додавала сил атмосфера національного піднесення, віра у зміцнення незалежності української держави. Переживши нелегкі випробування в тоталітарній країні, він проніс кризь роки зваженість, мудрість, повагу до простої людини, толерантність. Про ювіляра можна впевнено мовити словами американського письменника Генрі Міллера: “Я символ рівноваги, втілення Терезів, які стали самостійним знаком...”. Довкола ідей, авторитету Віталія Дончика завжди гуртуються національно-патріотичні сили. Адже, як сказав він у своїй книжці публіцистики “Спільний знаменник – тринадцять” (2004), на жаль, повноцінного опертя на процес державо- й націєтворення не сталося, відтак закономірно, що професор, академік В. Дончик і досі на передньому рубежі “культурників” українського державотворення. В одному з інтерв’ю він зауважив: “Найбільша ж біда і горе сьогочасного літературного процесу – це якраз те, що нашу літературу, культуру, виснажену в умовах царсько-більшовицької російської імперії, було з початку 90-х років байдуже кинуте на самовиживання в дикий і нецивілізований ринок”.

Віталій Дончик – вихователь цілої плеяди молодих професіоналів, які наслідують приклад свого вчителя. Без нього годі уявити й нинішні змагання за розбудову української держави. Тож хочеться побажати ювілярові ще довгих років активної праці на благо України й вітчизняної науки. Сонця у Вашій оселі й у Вашому серці, Віталію Григоровичу, – серці, відкритому для Бога й людей.

*Віталій Мацько
м. Хмельницький*

